

יוולד אדם באותה שעה יוכל לראות כל מקריו אשר הם עתידים לבוא עליו כל ימיו, מצד שהכל נמשך אחר שעה ראשונה, ולפיכך גם כן כאשר כרת הקב"ה ברית עם אברהם היא שעה ראשונה אשר לקח הקב"ה אותו אליו, והראה לו העתידות כולן אשר ראויות לבוא על ישראל.

על-פי פירוש זה ביקש הקב"ה לטהר את בני ישראל באמצעות "כור הברזל" במצרים ולהביאם להכרה שאין לקבל את ארץ ישראל כדבר המובן מאליו, אלא כמתנה שיש לטרוח הרבה לקבלתה.

בעל "ילקוט ראובני"² מסביר מדוע לא שטח אברהם תפילה לה' לביטול גזרת הגלות והשעבוד: "כשאמר הקב"ה לאברהם... שתק אברהם ולא עשה תפילה בשביל שידע שאותו גלות יהיה לטובה לישראל ולהציל נפשו מיד סט"א שהיו בידו תפוסים מקדמת דנא".

פירוש החזקוני מסביר את מיקומה של הפרשה והקשרה לפרשיות הקודמות (טו:ז):

ונקראת פרשת ברית בין הבתרים ומוקדמת היא לפרשה שלמעלה ד"אחר הדברים האלה" חמש שנים. שהרי כתוב כאן "כי גר יהיה זרעך", מיצחק ואילך "בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", וכתוב "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה" לזמן ברית בין הבתרים יצאו כל-צבאות וגו' (שמ' יב:מא) אם כן נמצאת למד שפרשת ברית בין הבתרים קדמה ללידתו של יצחק שלשים שנה... אלא אין מוקדם ומאוחר בתורה, ונסמכה... כאן כדי לחבר את הפרשיות שנתבשר אברהם בזרע וזהו ששינונו בסדר עולם חזר לחרן אחר ברית בין הבתרים שהיה בא"י כמו שכתוב... "לזרעך נתתי את הארץ הזאת".

שאלות במהות הברית

מהי הסיבה לגזרת השעבוד? האין היגדים או ציוויים חשובים מזה שראוי היה לאמרם לאברהם באירוע כה חשוב? למה לא נזכר מעמד הר סיני בברית זו? וכי אין זה מעמד מכונן דיו כדי שיובא כאן? מה יועיל לאברהם המידע על גרות זרעו בארץ לא להם ועל השיבה לארץ בבוא הזמן?

כדי להבין את עומקו של אירוע "ברית בין הבתרים" צריך למצוא בו את יסודות האמונה בהשגחה פרטית ולאומית. כאן מונחת התשתית להבנת הקשר בינינו ובין הקב"ה ללא התניה. כנראה שבגלות טמון התהליך ההכרחי להתפתחות עם שאמור להיות אור לגויים. בברית הזאת מקופלת "כל התורה כולה"; **כאן המפתח להבנת תפקידו של עם ישראל על במת ההיסטוריה**, להבנת תפקיד הסבל שעבר על עם ישראל בארבע הגלויות ובשעבודים. על גבי ברית זו תינתן התורה לזרע אברהם ויצחק לשם מימוש הייעוד בארץ ישראל.

יציאת מצרים היא מיסודות האמונה. גם מתן תורה (שמ' כ') פותח ב"אָנְכִי ה' אֶ-לֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (וגם הכנסתך לשם). מאותה סיבה שהתורה לא פתחה ב"החדש הזה לכם" כמצופה מדת המצוות, כך בברית בין הבתרים לא דרש הקב"ה קיום מצוות, תהינה חשובות ככל שתהיינה, אלא הודיע שהוא מנהיג את העולם והכול במחשבה מתוכננת לטובה, כשהייעוד המרכזי (שבפועל התקיים רק זמן מועט במהלך ההיסטוריה) הוא עם ישראל החי בארצו ומשמש אור לגויים באורחות חייו על פי התורה.

השאלה הנוקבת, אם גלות מצרים באה כעונש או כאמצעי מחנך לעתיד, תישאר פתוחה, וזה המסר של הברית בינינו ובין הקדוש ברוך הוא: יש מנהיג לעולם, יש מטרה ותכלית לכל מה שקורה, אבל לא תמיד האדם יודע את דרכי הנהגת ה' יתברך.

לא נימנע מלהביא את דברי האמוראים הראשונים שעסקו במתן פשר לברית בין הבתרים (נדריים לב.):

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים? מפני שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים, שנאמר: "וַיִּרְקַ אֶת-חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ" (בר' יד:יד). ושמואל אמר: מפני שהפריז על מידותיו של הקב"ה, שנאמר: "בְּמַה אֲדַע פִּי אֵיךְ שֶׁנָּה" (שם טו:ח). ורבי יוחנן אמר: שהפריש בני אדם מלהיכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר: "תֵּן-לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכֵּשׁ קַח-לֶךָ" (שם יד:כא).

אברבנאל מפרש שלא כמו חז"ל ומשתמש במושגים כמו "לצרוף" ו"לזכך" (טז:יג). הוא מבליע את מתן תורה כדבר מובן מאליו:

שגלות מצרים היה בגזרה מאת הש"י לא בדרך עונש ולא על חטא קודם ושהיה לשתי תכליות הא' כדי לצרוף את בני ישראל ולהבחינם בקרב מצרים התועים לראות היעמדו באמונתם כמו שהיה ראוי לצרוף ולזכך העם שהיה עתיד לקבל התורה ולרשת את הארץ ולהידיבק בו יתברך.

על פי זה יובנו דברי חז"ל שברית בין הבתרים מרמזת לארבע מלכויות שישלטו בנו, ומרמזת גם לעבודת הקורבנות, כי סוג קשר כזה עומד לחזור בהיסטוריה פעמים אין ספור: אנחנו מקריבים קרבנות למען שמו יתברך ובזה אנו נושאי הדגל של השגחת ה' בעולם. סעד לרעיון שהברית נותנת לאברהם ולזרעו כלים להבנת תפקידם בעולם במהלך ההיסטוריה מצאתי בדברי ה"שפת אמת"³:

ושמעתי מפי מורי זקני על שקורין ליל פסח סדר וכן אומרים חסל סידור פסח. לרמוז לדברי המהר"ל כמו שיש סדר לטבע כן יש סדר מיוחד לנסים ונפלאות. ונראה לי עוד פירוש סדר לרמוז שגם כל תהלוכות הגלות הי' הכל סדר

² הרב אברהם ראובן הכהן סופר היה מקובל מחכמי פראג במאה ה-17 ונפטר בט"ז בניסן ה'תל"ג (1673). ספרו **ילקוט ראובני** הוא ספר ליקוטים קבלי.

³ **שפת אמת על התורה**, ויקרא, דרשה לשבת הגדול.

מיוחד שלא נאמר כי קרה סיבה ששלט פרעה על בני ישראל רק הכל היה בכוונה מכוונת כמו שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים. ואפי' כל פרטי העינויים וקושי העבודה הי' הכל בסדר מיוחד... אך יש דורות שסדר הנכון להם הוא הגלות. ויש שמיוחדין אל החירות והגאולה כפי דעת היודע תעלומות.

גם לאחר ההסברים של חז"ל עדיין נותרה דרכו של הקב"ה בהנהגת העולם עלומה, וכך היא תישאר לעד. ייתכן שזהו המסר הבסיסי שה' רוצה למסור לאברהם על מנת להעבירו לבניו אחריו בטרם היותם לעם ובזמן תהליך ההתהוות שלהם כעם הנושא את דבר ה' בעולם: יש מנהיג לבריאה, והכול נעשה בכוונת מכוון. לכן מובן מדוע ה' לא הודיע לאברהם על קבלת התורה או מצוות חשובות מאוד, אלא העמיד את הקשר בינינו ובינינו לארץ ישראל על יסודות מוצקים, ומהם משתלשל הכול. ה"התעלמות" ממתן תורה קיימת גם בתהלים ע"ח, שבו משחזר דוד המלך את אירועי יציאת מצרים. הוא מזכיר את המכות, את ירידת המן ועוד אירועים חשובים, ואילו קבלת התורה כתובה כך: "וַיִּקְּם עֲדוֹת בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׁם בְּיִשְׂרָאֵל", ללמדנו שהתורה היא ה-subtext (משמעות חבויה, מובנת וברורה) של כל גלגולי עם ישראל ולכן לא צריך להזכיר אותה. קיומה או ביטולה מצד עם ישראל גוררים שכר או עונש אבל אינם מבטלים את הברית בין ישראל לקב"ה ובין ישראל לארצו.